

Aba-Novák Vilmos (1894-1941)

Fürdőző nők 1922-23

Olaj, vászon 140 x 112 cm

Jelezve jobbra fent: Aba-Novák

Védett

Irodalom:

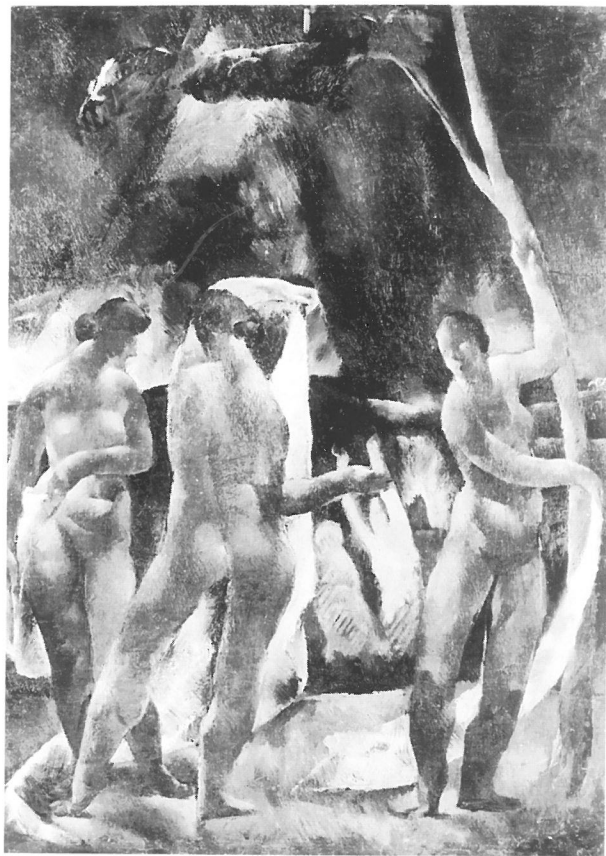
- Gerevich Tibor előszava Aba-Novák Vilmos emlékkiállítás
- Nemzeti Szalon (kat.), 1942. március, 5-10 oldal.
- B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos. Budapest, 1966.
- Körner Éva: A magyar klasszicizmus az európai festészetben belül 1919-1923. In: Derkovits Gyula Budapest, 1968. 56., 77-78 oldal.
- P. Szücs Julianna: Közösség hiánya- alközösség csapdája. Pályaképvázlat Aba-Novák Vilmosról. Világosság, 1982. április, 216-225 oldal.
- Zwickl András: Neoklasszicizmus a 20-as évek magyar festészetében. *Ars Hungarica*, 1993/2. 203-211 oldal.
- Szücs György-Zwickl András: Neoklasszicizmus. In: Jándi Dávid Miskolc, 1994. 34-38 oldal.
- Zwickl András: Nagybánya és az aktfestészet. In: Nagybánya művészete MNG (kat.), 1996. 246-268 oldal.

Kiállítva:

- XXX. csoportkiállítás Ernst Múzeum, 1924. október, 85.tétel
- Aba-Novák emlékkiállítás Magyar Nemzeti Galéria, 1962. 27.tétel
- 10. művészeti képek kiállítás BÁV, 1964. május, 1.tétel és reprodukálva

Az I. világháború után színre lépő klasszicizáló nemzedék - Korb Erzsébet, Szőnyi István, Aba-Novák Vilmos, Patkó Károly - művészete a szuggesztív erejű önarcképek és heroikus tájbrázolások mellett talán leginkább azokkal a monumentális aktokból épített, általában bibliai-mitológiai keretbe helyezett kompozíciókkal jellemezhető, melyek 1922-23 folyamán készültek el. E csoport számára az emberi test, elsősorban a női aktok váltak a forma- és kompozíció-kísérletek színtereivé. A testek plasztikus tömegét hangsúlyozó, fény-árnyék kontrasztra építő kompozíciókhoz számtalan tanulmány és vázlat készült, melyeknek összegzői voltak Szőnyi István *Danaidák* (1922-23), illetve Patkó Károly *Niobé* (1923) című reprezentatív, nagyméretű alkotásai¹. Ezekhez az összefoglaló művekhez kapcsolódik Aba-Novák Vilmos *Fürdőző nők* (1922-23) című festménye is.

Aba-Novák első önálló kiállításán (Ernst Múzeum, 1922) nagy számban mutatta be aktrajzait, kompozíciós tanulmányait², melyeken - a korabeli kritikus szerint - "plasztikai és rajzbeli értékekről van szó, (...) ezek az aktok csak ürügyek a művész tér-, test- és realitásérzéseinek kifejezésére".³ A mű-

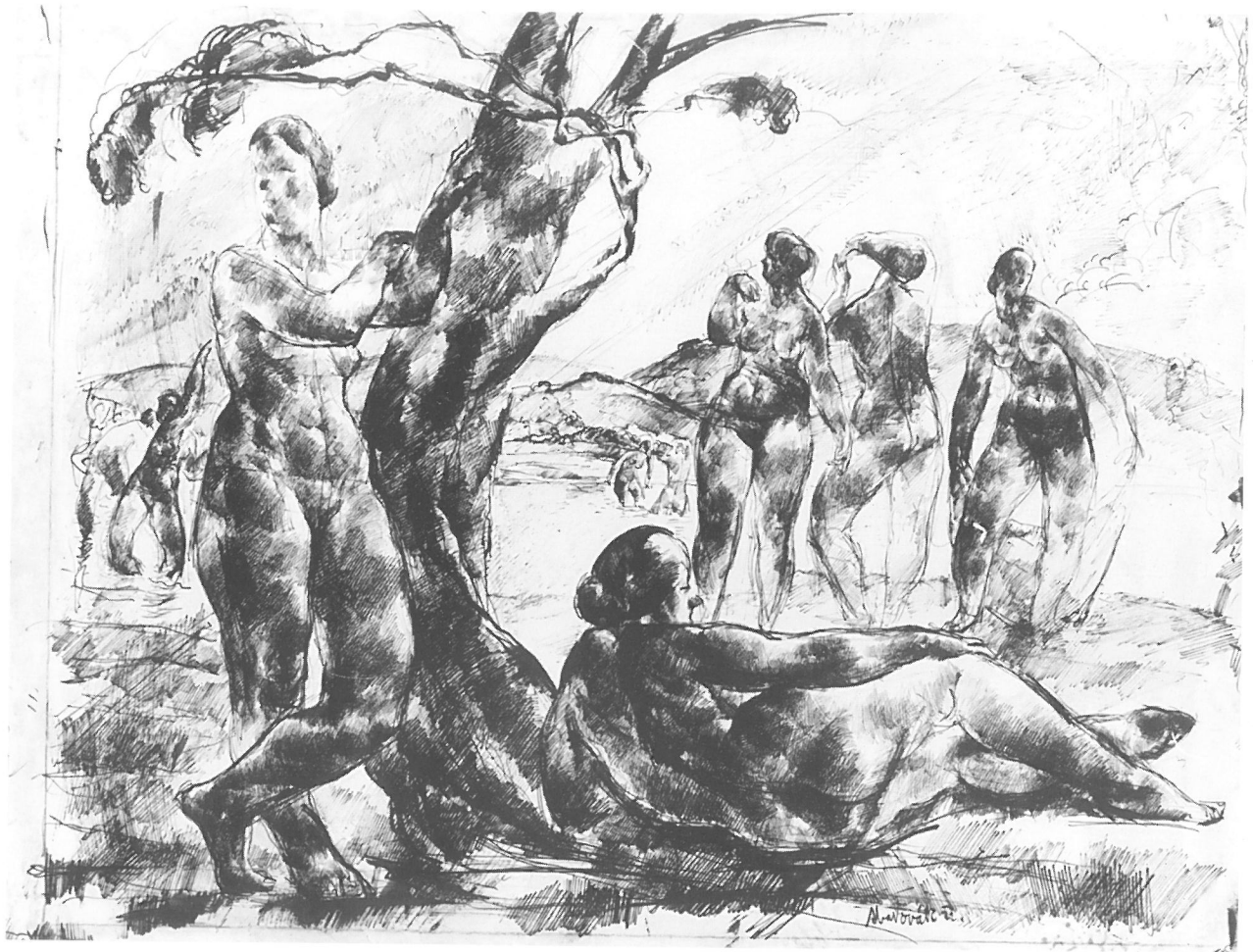

Aba-Novák Vilmos: Fürdőző nők. II. (ld. 10. jegyzet)

vész hagyatékában fennmaradt gazdag rajzszorozat aktbrázolásai jól illusztrálják ezirányú kísérleteinek főbb irányait, felfogásának változásait.

Az 1920 körül készült szén- és krétarajzokon érezhető a legerősebben a formák felbontásának igénye, a síkokra tagolt, szinte kubisztikus formaképzés, míg 1921-22-től egyre több fény járja át, tapogatja le a plasztikus testeket. Az akttanulmányok - melyeken a legváltozatosabb testhelyzetekben pózoló női aktok jelennek meg önállóan vagy csoportokba rendezve - segítségével rekonstruálható egy-egy nagyobb kompozíció kialakulásának fázisai. Különösen fontosak azok a ceruzával, tussal és tintával készült rajzok, melyek a *Fürdőzőkhöz*, illetve a rengeteg aktot felvonultató *Vízözönhöz*⁴ készültek 1921-23-ban.

E tanulmányok jórésze szorosan kapcsolódik a művész 1920-as évek első felében kibontakozó rézkarcoló tevékenységéhez. A Képzőművészeti Főiskola grafikai osztályán készült rembrandti ihletésű rézkarcok⁵ - melyek között néhány alakos tanulmányjellegű munkát és sokalakos aktkompozíciót egyaránt találunk - viszonylag kis méreteik

Aba-Novák Vilmos: Fürdőzők (ld. 8. jegyzet)

ellenére kidolgozott variációi a nagyobb szabású olajfestmény-kompozícióknak. A fürdőzés jelenete több ekkor készült sokszorosított grafikai lap⁶ tárgya, viszont a téma egyik első megfogalmazásának tekinthető az a kisebb méretű olajvázlat⁷, melyet a művész 1921-ben készített.

A Magyar Nemzeti Galéria grafikai gyűjteményében található *Fürdőzők* (1922) című kompozíció⁸ megoldása foglalkoztatta leginkább Aba-Novákot. Az előtér fatörzshöz támaszkodó, illetve heverésző erősen plasztikus, monumentális nőalakjaihoz számos tanulmányrajzot készített. A háttér hármas akcsoportja szorosan kapcsolódik másik nagyméretű, hasonló témájú kompozíciójához. Valószínűleg a tusrajz lappangó olajfestmény-változatát állították ki 1924 októberében, az Ernst Múzeumban.⁹ Ezen a tárlaton szerepelt Aba-Novák Vilmos *Fürdőző nők* (1922-23) című reprezentatív alkotása is.

A színpadszerű előtérben pózoló heroikus, szoborszerű női aktok kompozíciós sémája a Gráciák megjelenítésének antik-reneszánsz alaptípusára vezethető vissza. A középen elhelyezett, kontraposztban álló, monumentális hátaktot kétoldalról szemben ábrázolt figurák fogják közre. Erősen tagolt, plasztikus megfogalmazásuk szorosan kötődik a művész szerkezetet hangsúlyozó, szinte épített, kubisztikus

aktjaihoz, bár az 1922 körül készült tusrajzokhoz hasonlóan az élek lekerekítettebbek, a formák lágyabbak, a fény feloldja a tömböket, finoman modellálja a testfelületet. A szélső aktok befelé forduló mozdulata, a fatörzs és a lombok hajlata gúla-kompozíciót képez, melyet felül viharos, fénypásmákkal szelt, mélykék égbolt zár le. A festmény aranybarna aktjai, a középtér fürdőző tömege, a téglavörös talaj csaknem monokróm színvilága Aba-Novák festészetének legkorábbi időszakához kapcsolható. Ezzel szemben a háttér, az égbolt megfogalmazásának expresszív hangvétele, különösen az elővillanó zöldek, türkizek, mályvák és rózsaszínek a későbbi, prizmatikus színekben tobzó festményeket előlegezik meg.

Az 1920-as évek első felében Aba-Novák művészetének egyik legjelentősebb elemévé a fény válik. Az évtized elején az erőteljes fény-árnyék hatások elsősorban a testek plasztikus tömegét hangsúlyozták. A szobrászi formálás az egyre inkább sugárzó, mindent átjáró, spirituális fény hatására fokozatosan feloldódik, bár a testek soha nem veszítik el stabilitásukat. Ezt a törekvést jól mutatja a *Fürdőző nők* (1922-23) egy kisebb méretű változata.¹⁰ Az aktok nyúlánkábbá váltak, testiségük csökkent, modellálásukban a fény jutott főszerephez. A csaknem egyidőben készült két olajfestmény

egymást erősítve mutatja azokat a változásokat, melyek Aba-Novák festészetében történtek. Alapproblémává vált a tömeg és szerkezet megőrzése az egyre fokozódó, mindent átjáró fényvel szemben. A változatok a megoldás két lehetőségét kínálják. Egyiken elsősorban a plasztikai értékek a meghatározóak, a kép az 1921-23 közötti időszak reprezentatív záródarabja lesz. Ezzel szemben a kisebb alakú változaton a fény a meghatározó elem, s ezáltal egy új fényértelmezés kezdeményezőjévé válik, melynek fő darabjait a Zugligerben, Felsőbányán (1925), de még inkább Igalon és környékén (1926-27) készült festmények között találjuk meg.

Aba-Novák nagyszabású, fürdőző aktokat ábrázoló festményéhez a nemzedéktársak kompozíciói közül több grafikai alkotás, illetve festmény kapcsolható. Szőnyi István hármast aktot ábrázoló tusrája (1918) hasonló kompozíciót mutat, míg a téma közeli variációinak tekinthetők Patkó Károly olajfestménye (1920) és Gábor Jenő litográfiája (1922).¹ Talán a legközelebbi analógiaként említhető Patkó kisméretű Fürdőzők (1922) című alkotása,² melyen szintén monumentálisra növelt női aktok töltik meg az előteret. Az alapkompozíció ugyan nem azonos, viszont a bal oldalon elhelyezett hármast aktsoport, illetve a hozzá készült tanulmányrajz³ közvetlen párhuzama Aba-Novák kompozíciójának.

A *Fürdőző nők* (1922-23) jelentős darabja a korszak "Árkádia"-festészetének, melynek gyökerei egészen a XIX. század utolsó harmadába nyúlnak vissza, Hans von Marées mitologikus aktkompozícióihoz és Puvis de Chavannes monumentális falképeihez. A neoklasszicizmus képviselői számára a századvég "aranykor"-festészetét elsősorban az 1910-es évek avantgarde mesterei, a Nyolcak (mint pl. Kernstok Károly, Pór Bertalan, Márffy Ödön, Berény Róbert), illetve az aktivisták klasszicizáló szárnyának alkotásai közvetítették. Aktos kompozícióik a múltba való nosztalgikus visszavágódás helyett azonban egyfajta utópikus jövőképet testesítenek meg. Közvetlen előzményként tarthatjuk számon a Fialalok, illetve Hetek elnevezésű művészcsoport, közülük is elsősorban Uitz Béla, Kmetty János, Dobrovits Péter és Perlrott Csaba Vilmos klasszicizáló, szimbolikus-allegorikus aktábrázolásait. Az 1920-as években a korábbi formabontó, analizáló törekvések helyébe a harmónia és egyensúly, az összegzés iránti vágy lépett. Szőnyi István, Korb Erzsébet, Patkó Károly és Aba-Novák tudatosan kölcsönözték előző korszakok, az antik kultúra és a reneszánsz forma- és kompozíció-készletét. Bravúrosan szerkesztett kompozícióik, bibliai vagy mitológiai környezetbe helyezett sokalakos jeleneteik az ember és táj idilli kapcsolatát, a letűnt, de visszasóvárgott Árkádiát idézték fel újra.

Aba-Novák Vilmos *Fürdőző nők* (1922-23) című, nagyméretű olajfestménye összegzője a számtalan változatban megrajzolt akttanulmányoknak, rézkarcoknak és kisebb igényű olajvázlatoknak. Nemcsak a művész 1919-23 közötti alkotó periódusának összefoglaló alkotása, hanem az 1920-as évek neoklasszicizmusának egyik reprezentatív

kulcsdarabja is. Bár a klasszikus téma újra és újra foglalkoztatta a művészt, az 1924-ben készített rézkarcot⁴ és a két esztendővel később alkotott *Kettős aktkompozíciót* (1926)⁵ már csupán a Fürdőzők-sorozat kései záróakkordjaiként értékelhetjük.

Zs.F.

Jegyzetek:

¹ Szőnyi István: Danaidák, 1922-23 olaj, vászon 201x272 cm, MNG Festészeti Osztály ltsz.: 51.55.

Patkó Károly: Niobé, 1923 olaj, vászon 110x187 cm, mgt.

² Ernst Múzeum XX. csoportkiállítás, 1922. szeptember

³ Idézi P. Szűcs Julianna, Világosság, 1982. április, 219.

⁴ Vízözön, 1923 papír, rézkarc 335x420 mm, mgt.

⁵ Varga Nándor Lajos: Adattár a magyar művészi grafikához Rézkarcolók 1900-1936 Budapest, 1937. 155-161.

⁶ Fürdőzők, 1922 papír, rézkarc 85x105 mm, mgt.

Két akt, 1922 papír, rézkarc 190x200 mm, mgt.

Kompozíció, 1922 papír, rézkarc 290x245 mm, mgt.

⁷ Fürdőzők, 1921 olaj, falemez, 34x44 cm, mgt.

⁸ Fürdőzők, 1922 papír, tus, toll 445x545 mm,

Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály ltsz.: F. 59.138

⁹ XXX. csoportkiállítás, Ernst Múzeum 1924. október, kat.: 89.

¹⁰ Fürdőző nők II. (Akt-csoportkompozíció), 1922-23

olaj, vászon 118x87 cm, mgt.

¹¹ Szőnyi István: Álló női aktok, 1918 papír, tus, toll 225x225 mm

Modern Képtár, Pécs ltsz.: 81.6

Patkó Károly: Aktok, 1920 olaj, vászon 105x90 cm, mgt.

Gábor Jenő: Fürdőzők, 1922 papír, litográfia 300x435 mm, mgt.

¹² Patkó Károly: Fürdőzők, 1922 olaj, vászon, karton 49x37 cm, mgt.

¹³ Patkó Károly: Aktkompozíció, 1923 papír, tus 320x300 mm, mgt.

¹⁴ Fürdőzők, 1924 papír, rézkarc 100x186 mm, mgt.

¹⁵ Kettős aktkompozíció (Fürdőzők), 1926 olaj, vászon 90x119 cm, mgt.